ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן [א]וא"ר יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט דלא איערבב שטן וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה שנא' [1]מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית [א]סופה שיש לה אחרית וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר [2]כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם וא"ר יצחק [ב]ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן [ב]קיר נטוי [ג]ועיון תפלה [ד]ומוסר דין על חבירו דא"ר [ג](אבין) [ד]כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחלה שנאמר [3]ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וכתיב [4]ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה [ה]וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן [ה]צדקה [ו]צעקה שינוי השם ושינוי מעשה צדקה דכתיב [5]וצדקה תציל ממות צעקה דכתיב [6]ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם שינוי השם דכתיב [7]שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה [ו]וכתיב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן שינוי מעשה דכתיב [8]וירא האלהים את מעשיהם וכתיב [9]וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה וי"א אף שינוי מקום דכתיב [10]ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול ואידך ההוא זכותא דא"י הוא דאהניא ליה [ז]וא"ר יצחק [ז]חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר [11]מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל וא"ר יצחק [ח]חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר [12]ובנבלתם לא תגעו תניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו [ט]יכול יהו ישראל מוזהרין על מגע נבילה תלמוד לומר [13]אמור אל הכהנים בני אהרן בני אהרן מוזהרין בני ישראל אין מוזהרין והלא דברים קל וחומר ומה טומאה חמורה כהנים מוזהרין ישראלים אינן מוזהרין טומאה קלה לא כל שכן אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו ברגל א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן [י]שלשה ספרים נפתחין בר"ה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה א"ר אבין מאי קרא [14]ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורין חיים זה ספרן של צדיקים ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינוניים ר"נ בר יצחק אמר מהכא [15]ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת מחני נא זה ספרן של רשעים מספרך זה ספרן של צדיקים אשר כתבת זה ספרן של בינוניים [ז]תניא ב"ש אומרים [כ]ג' כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורין ואחת של רשעים גמורין ואחת של בינוניים צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר [16]ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם בינוניים יורדין לגיהנם ומצפצפין

רש"י

כדי לערבב. שלא ישטין. כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו: שרשה בתחלתה. שישראל עושין עצמן רשין בר"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש (משלי יח): של אותה שעה. ואפי' הוא עתיד להרשיע לאחר זמן: שנאמר באשר הוא שם. ומצינו בבראשית רבה[ט] אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנא' (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים שהיו מוליכין לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו' כדאיתא התם[ט] אמר להם השתא צדיק הוא או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את העולם אלא בשעתו: קיר נטוי. ועובר תחתיו מזכיר עונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק: ועיון תפלה. סומך על תפלתו (א) שתהא נשמעת ומתאמץ לכוין לבו: מוסר דין. כמו ישפוט ה' ביני וביניך (בראשית טז) אומרים כלום ראוי הוא שיענש חבירו על ידו: ויבא אברהם וגו'. הוא קבר אותה: שינוי מעשה. שב מרעתו: ובנבלתם לא תגעו. וברגל משתעי קרא כדמפרש ואזיל לקמיה בברייתא: שלשה ספרים. ספרי זכרון של מעשה הבריות: ליום הדין. כשיחיו המתים: רשעים גמורים. רובם עונות: בינוניים. מחצה על מחצה: ומצפצפים

תוספות

ותוקעים ומריעין כשהן עומדין. תימה הא קעבר משום בל תוסיף וכי תימא כיון דבכבר יצא הוה ליה שלא בזמנו דלא עבר[א] הא אמרינן בסוף ראוהו ב"ד (לקמן דף כח: ושם) גבי ברכת כהנים דאין מוסיף ברכה אחת משלו משום דלא עבר עליה זימניה כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך להו ה"נ אי מתרמי ליה צבורא הדר תקע להו וי"ל דאין שייך בל תוסיף בעשיית מצוה אחת ב' פעמים כגון כהן אם מברך וחוזר ומברך אותו צבור עצמו או נוטל לולב וחוזר ונוטל וכן תוקע וחוזר ותוקע וגבי מתנות בכור נמי אם נותן בקרן אחד ב' פעמים אין זה בל תוסיף[ב]: כדי לערבב את השטן. פירש בערוך[י] [כדאיתא] בירושל' בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא: שאין תוקעין בתחלתה. מפרש בהלכות גדולות לאו דמיקלע בשבתא[ג] אלא דאיתייליד אונסא: שרשה בתחלתה. שמתוך שישראלים רשים לבם נשבר ומרחמים עליהם מן השמים: ועיון תפלה.[ד] אומר ר"ת עיון תפלה דהכא כי ההוא דגט פשוט (ב"ב דף קסד: ושם) דג' דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום וקא חשיב עיון תפלה כלומר שאין מכוין לבו בתפלתו[ה] כדאמר בירושלמי דברכות פרק היה קורא[כ] א"ר חייא רבא מן יומא לא כוונית אלא חד זמן בעית מכוונת והרהרית בלבי ואמרי מאן עלל קומוי מלכא קדמוי אלקפטא או ריש גלותא שמואל אמר אנא מנית פרחייא ר' בון בר חייא אמר אנא מנית דומסיא א"ר מנא מחזיק אנא טיבו לרישיה דכי מטי למודים הוה כרע מגרמיה ומתוך שאדם מתפלל ואין מתכוין לבו עבירותיו נזכרין ומיהו לא יתכן לפרש כן כלל[ו] אלא [ל]אדרבה מיירי במתאמץ לכוין לבו ובוטח שתהא תפלתו נשמעת[ז] כי ההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף לב:) המאריך בתפלתו ומעיין בה בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב כלומר מעיין בה אומר בלבו שיעשו בקשתו לפי שהתפלל בכוונה ובא לידי כאב לב שאין בקשתו נעשית כמוכח בריש הרואה (שם דף נד:) דאמר רב יהודה אמר רב ג' דברים מאריכים ימיו של אדם וחשיב המאריך בתפלתו ופריך למימרא דמעליותא היא והא א"ר חייא בר אבא המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב תוחלת לשון תפלה ולשון ויחל משה (שמות לב) וא"ר ינאי (שם דף נה.) שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם עיון תפלה שעל ידי כך מפשפשין במעשיו לומר בוטח הוא בזכיותיו ונראה מה הם[ח] ומשני הא דלא מעיין בה הא דמעיין[ט] והשתא הוו כל הני שלשה דברים מענין אחד קיר נטוי שבוטח בזכותו ועובר מוסר דין על חבירו שבוטח בזכותו שיענש חבירו על ידו[מ]:

ונחתמין לאלתר לחיים. מדקא חשיב בינוניים משמע לצדיקים (ב) קרי למי שזכיותיו מרובים ורשעים גמורים למי שעונותיו מרובים[י] ופעמים הצדיקים נחתמין למיתה ורשעים גמורים לחיים דכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז) דאמרינן בסוף פ"ק דקדושין (דף לט:) מי שזכיותיו מרובין מריעין לו ודומה כמי ששרף את התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת[יא] ומי שעונותיו מרובין מטיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חסר אות אחת[יב] וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים כלומר לחיי העולם הבא: ליום הדין. כשיחיו המתים כדמוכח קרא ועל"פ שכבר נדונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם מפני הנפש עדיין יהיה דין אחר עם הגוף ביום הדין הבא לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם ויש שכבר קבלו דינם בגיהנם ומתוך כך שמה יזכו: ועליהם

עין משפט נר מצוה

פח א סמג עשין מב וטוש"ע סי' תקפה:
ב [מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה יג]:
ג [טוש"ע א"ח סימן לח סעיף ח]:
ד [שו"ע א"ח סימן תכב סעיף א בהג"ה]:
פט ה מיי' פ"ב מהל' תשובה הל' ב' סמג עשין טז טור ש"ע י"ד סי' רמז סעיף ד:
צ ו מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' שלה סעיף ד בהגה"ה:
צא ז מיי' פ"ב מהל' ת"ת הל' ז:
צב ח ט מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלין הל' ט' י סמג עשין רמו:
צג י מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ג סמג עשין טז:
צד כ מיי' שם הל' ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ועיון תפלה וכו' תפלתו ובטוח שתהא: (ב) תוס' ד"ה ונחתמין וכו' משמע לצדיקים גמורים קרי למי וכו' ורשעי' לחיים כצ"ל ותיבת גמורים נמחק:

גליון הש"ס

גמ' וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין וכו'. בתשו' הרא"ש סוף כלל יז הביא התוספ' ג' דברים מבטלין גזירה וכו' אף שינוי השם: תוס' ד"ה ליום הדין כו' לחיי העולם הבא שהוא קיים לעולם. ע' תורת חיים ריש פ' י"א דסנהדרין:

מוסף רש"י

ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם. שעל ידיהן מפשפשין למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכויותיו, נראה מה הם (ברכות נה.). קיר נטוי. מקום סכנה (שם). מוסר דין. בוטח הוא בזכויותיו שחבירו יהיה נענש על ידו (שם). מדוע את הולכת אליו. בעלה של שונמית אמר לה כשאמרה לו אלכה ואשובה עד איש האלהים ואשובה (סוכה כז:).

רבינו חננאל

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן. פי' כיון שמצאנו כי אם יש מלאך מליץ אחד אשר פודה מרדת שחת, כן יש מלאך משטין, ומכוונין ישראל את ליבם ואומרים שמא יעמוד משטין עלינו, ונדקדק במצות. ומאחר שרואה השטן שמחבבין המצות מיושב ומעומד, כאלו מתעכב מלהשטין. פיר' למה תוקעין כשהן יושבין ותוקעין כשהן עומדין כדי לערבב את השטן. [יומא] [ומאן] עירבוביא דשטן קל מערביבה, אלא כת' בירוש' בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. כד שמע שטן קל שופרא זמנא חדא בהיל ולא בהיל, וכד תניין ליה תניין אמר ודאי הוא שופרא דיתקע בשופר גדול מטיא זמניה למתבלע ומתרגש ומתערבב, ולית ליה פניי למעבד קטיגוריא. ומיכן אנו למדין דבענין תלתין בעמידה כמו שתקעו בישיבה. והלין דמדמרין ועבדין תלתין כד יתבי, ותלתין כד קיימי, ותלתין על הסדר. בירושל' כתב מאה פעיות פעתה אמיה דסיסרא.

מסורת הש"ס

א) גי' רא"ש מכלל, ב) [ברכות נה.], ג) [נ"ל תקן וכ"ה ברב אלפס וכ"ה לג.], ד) [ב"ק לג. ע"ש], ה) גי' ע"י ולבסוף, ו) סוכה כז:, ז) [תוספתא דסנהדרין פי"ג], ח) [פרשה נג יד], ט) [איכה רבתי פ"ב ד], י) [ערך ערב א], כ) [סה' ד], ל) [וכן פי' בערוך ע' קר ח'], מ) [וע"ע תוס' ברכות לג: ד"ה כל ותו' שבת קיח: וב"ב קסד:].

תורה אור השלם

1. אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: דברים יא יב
2. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הָגָר אַל תִּירְאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם: בראשית כא יז
3. וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: בראשית טז ה
4. וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: בראשית כג ב
5. לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת: משלי י ב
6. וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְיָ בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: תהלים קז כח
7. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: בראשית יז טו
8. וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: יונה ג י
9. וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: יונה ג י
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ: בראשית יב א
11. וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: מלכים ב ד כג
12. מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם: ויקרא יא ח
13. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו: ויקרא כא א
14. יִמָּחוּ מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל יִכָּתֵבוּ: תהלים סט כט
15. וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: שמות לב לב
16. וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם: דניאל יב ב

מוסף תוספות

א. [ד]אמריק רבא לקמן בפ' ראוהו ב"ד דשלא בזמנו לעבור בעי כוונה. מי' הר"ן. ב. ולא שייך בל תוסיף אלא המוסיף באותה מצוה כגון הטיל למוטלת או חמשה פרשיות בתפלין או שני תפלין להוסיף. תוס' הרא"ש. ג. דמניעה זו למצוה ולשם שמים. [illegible]

[illegible]

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

א) ג' ע"י ועשים אפר, ב) [בס"א נוסף: והמשומדים], ג) [פסחים קיח.], ד) ג"י ע"י אמר מר, ה) [ערכין ח: ושם איתא ר' אלעזר], ו) [ג"ל אמר רבא וכ"ה בע"י], ז) יומא כג. מגילה כח., ח) [ג"ל להן, ט) בס"א: תלמידי ישו הנוצרי, י) בס"א ליתא כגון כו' וביתוסים, כ) סנהד' צט:, ל) ג"ל אלא למי שמשים כו'.

תורה אור השלם

1. וְהֵבֵאתִי אֶת הַשְּׁלִשִׁית בָּאֵשׁ וּצְרַפְתִּים כִּצְרֹף אֶת הַכֶּסֶף וּבְחַנְתִּים כִּבְחֹן אֶת הַזָּהָב הוּא יִקְרָא בִשְׁמִי וַאֲנִי אֶעֱנֶה אֹתוֹ אָמַרְתִּי עַמִּי הוּא וְהוּא יֹאמַר יְיָ אֱלֹהָי: זכריה יג ט

2. יְיָ מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל: שמואל א ב ו

3. אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: תהלים קטז א

4. וְעַסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: מלאכי ג כא

5. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר: ישעיהו סו כד

6. כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל לוֹ: תהלים מט טו

7. בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: מלכים א ח יג

8. יְיָ יֵחַתּוּ מְרִיבָו עָלָו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְיָ יָדִין אַפְסֵי אָרֶץ וְיִתֶּן עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ: שמואל א ב י

9. לָכֵן יְרֵאוּהוּ אֲנָשִׁים לֹא יִרְאֶה כָּל חַכְמֵי לֵב: איוב לז כד

10. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאותָם: מיכה ז יט

11. מִי אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא: מיכה ז יח

הגהות הב"ח

(א) גמרא מפוזרת ונעשין עפר תחת: (ב) רש"י ד"ה ועון עצמו וכו' רובא עוונות שאם לא יכריעו הזכיות עכשיו ויהיו מחצה על מחצה נמצא הרוב עוונות הוה בהדיה ההוא:

גליון הש"ס

גמ' ונידונין בה לדורי דורות. עיין נדרים ח ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' נושא (רשום עליו אות ב') עון למי שעובר (רשום עליו אות א'). כלומר דצ"ל להיפך למי עובר על פשע למי שנושא עון):

ומלפלפים. צועקים ובוכים מתוך יסורין שעה אחת ועולין: **מטה כלפי חסד.** הואיל ומחצה על מחצה הם מטה את ההכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם: **בגופן.** לקמיה מפרש: **המינין.** האנשים[ט] אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כגון צדוקים וביתוסים[י]: **והמסורות.** מלשינים שמוסרים ממון ישראל ביד העובדי כוכבים: **אפיקורוס.** מבזה תלמידי חכמים[כ]: **שכפרו בתורה.** האומרים אין תורה מן השמים: **ושפירשו מדרכי ציבור** לא גרסינן דהיינו כל הני דלעיל. והך מתני' בסדר עולם והכי גרסינן ליה התם שפירשו מדרכי הצבור כגון המינין והמסורות כו'. **מדרכי צבור** מדרכי ישראל: **ושנתנו חיתיתם.** לקמן מפרש: **ובורם.** כמו וצורתם: **שפשטו ידיהם בזבול.** שהחריבו בהמ"ק בעוונם: **בני מחוזא.** מעונגים ושמינים היו: **ומקריין בני גיהנם.** כך יקראו להם: **והאמרת לית להו תקנתא.** דנעשין אפר והכא וצרפתים כצרוף את הכסף שימרקו יסוריהן את עוונם: **דלה אני במצות.** כגון בינוניים שאין זכיותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם: **ולי יהושיע.** להטות כלפי חסד: **אמר רב יהודה** גרסינן ולא גרסינן דאמר: **כובש.** את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות: **יכבוש עונותינו.** יכרעו בו: **נושא.** מגביה כף מאזנים של עון: **מעביר ראשון ראשון.** עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעוהו הזכיות וכך היא המדה: **ועון עצמו אינו נמחק.** אלא מונח לצד אחד דאי איכא רובא עוונות (ב) בהדיה ההוא עון מתחשב בהדייהו למנות עם רשעים גמורים: **המעביר על מדותיו.** שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות (יומא דף לג.) אין מעבירין על האוכלין (עירובין דף סד:) מניחן והולך לו: **מעבירין לו על כל פשעיו.** אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת: **לביתו ליה זוודתא.** הכינו לו צדה לדרך. מה היא צידת המתים תכריכין: **איתפח.** נתרפא: **הכי הוה.** מיתה נקנסה עלי: **לא מוקים במיליה.** אינו מעמיד על מדותיו: **לא תקומו בהדיה.** לא תדקדקו אחריו: **אליה.** שמינה יש כאן וקוץ בה כלומר דבר תנחומין יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל[ל]: למי

ועליהם אמר דוד אהבתי. דכתיב ביה אפפוני חבלי מות וכתיב דלותי ולי יהושיע כשהוא דל במצות רב חסד מטה ומושיע כדדרשינן לקמן אי נמי מלשון דלה דלה לנו (שמות ב) שמעלהו מבור עמוק וכתיב בתריה (תהלים קטז) שובי נפשי למנוחיכי וגו' והדר אתהלך בארצות החיים:

המינים. פליגי בה רב אחא ורבינא בפרק אין מעמידין (ע"ז כו:) (מהו מין) [ס"א]:

כי לית להו תקנה ברוב עוונות. ואית בהו עון דפושעי ישראל בגופן והא דאמר לעיל רשעים דהיינו רובן עוונות נכתבים ונחתמים לאלתר לגיהנם אע"ג דכתיב בקרא לדראון עולם לא שלא יהא להם תקנה אלא נדונים שנים עשר חדש ועולים[א] והא דאמר בפרק הזהב (ב"מ דף נח: ושם) שלשה יורדים ואינם עולים[ב] היינו לאלתר[ג] והא דאמר ריש לקיש בסוף חגיגה (דף כז. ושם) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהן הא אמר עלה בריש עושין פסין (עירובין דף יט. ושם) דנחית אברהם ומסיק להו:

קרקפתא דלא מנח תפלין. אם עוסק בתורה כמניח תפלין דמי דאמר במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפלין[ד] ורבינו תם מפרש דהכא כשהמצוה בזויה עליו שמגונות עליו רצועות של תפלין שבראשו[ה] אבל אם ירא להניח משום דבעינן גוף נקי כאלישע בעל כנפים[ו] כדאיתא בריש במה טומנין (שבת דף מט. ושם) והוא דואג כל שעה שמא לא יוכל להזהר לשמרה בטהרה ובקדושה הא ודאי אין עליו דין פושעי ישראל בגופן[ז] וכל הני דשמעתין בשלא עשה תשובה אבל עשה תשובה אמרינן ביומא (דף פו.) דתשובה תולה ומיתה ממרקת[ח]:

אמר רב בעבירה. בעריות שכן בן נח מוזהר עליו כדאיתא בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נו.): בתחלה

ומצפצפין ועולין שנאמר [1]והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף את הכסף ובחנתים כבחון את הזהב הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו ועליהם אמרה חנה [2]ה' ממית ומחי' מוריד שאול ויעל ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם אמר דוד [3]אהבתי כי ישמע ה' את קולי ועליהם אמר דוד כל הפרשה כולה דלותי ולי יהושיע פושעי ישראל בגופן ופושעי אומות העולם בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן א)(א) תחת כפות רגלי צדיקים שנא' [4]ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם [א]אבל המינין והמסורות[ב] והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חיתיתם בארץ חיים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם [ט]ונידונין בה לדורי דורות שנאמר [5]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' גיהנם כלה והן אינן כלין שנאמר [6]וצורם לבלות שאול (מזבול לו) וכל כך למה מפני שפשטו ידיהם בזבול שנאמר מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר [7]בנה בניתי בית זבול לך ועליהם אמרה חנה [8]ה' יחתו מריביו א"ר יצחק בר אבין ופניהם דומין לשולי קדירה ואמר רבא ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא ומקריין בני גיהנם אמר מר ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד והכתיב והבאתי את השלישית באש התם בפושעי ישראל בגופן פושעי ישראל בגופן והא אמרת לית להו תקנתא כי לית להו תקנה ברוב עונות הכא מחצה עונות ומחצה זכיות [ב]ואית בהו נמי עון דפושעי ישראל בגופן לא סגיא ליה דלאו והבאתי את השלישית באש ואם לאו ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהן אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' [ג]דרש רבא מאי דכתיב [3]אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אע"פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע פושעי ישראל בגופן מאי ניהו אמר רב [ג]קרקפתא דלא מנח תפלין פושעי אומות העולם בגופן אמר רב בעבירה ושנתנו חיתיתם בארץ חיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים א"ר יהודה אמר רב [י]כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אינו רואה בן תלמיד חכם שנאמר [9]לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב [ז]בית הלל אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי [ה]אליעזר אומר כובשו שנאמר [10]ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר [11]נושא עון ועובר על פשע תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדייהו [ו](רבא אמר) [ז]כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי [א] נושא עון למי שעובר על פשע רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשיולי ביה חזייה דחליש ליה עלמא אמר להו צביתו ליה זוודתא לסוף איתפח הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה א"ל מאי חזית אמר [ח](ליה) אין הכי הוה ואמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקים במיליה לא תקומו בהדיה שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון לעובר פשע [11]לשארית נחלתו אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי

צה א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ו':
צו ב מיי' שם הל' ה: ג [טוש"ע א"ח סימן לז סעי' א]:
צז ד מיי' פכ"ה מהל' סנהד' הל' א סמג לאוין רח טוש"ע ח"מ סי' ח סעיף ד:

מוסף רש"י

אימתי אני אהובה לפניך. אהבתי משמע כמו אהבתני, כלומר אהבת אותי (רשב"ם פסחים קיח:). **לי נאה להושיע.** יותר מכל האומות, שהרי ישראל ייחדוך (שם). **כובשו.** הקב"ה כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד כדי שיכריעו הזכיות (ערכין ח:). **נושא.** נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות (שם).

מוסף תוספות

א. ודראון כמו דין ראיה שיראו אותן העולם. תוס' הרא"ש. ב. הבא על אשת איש והמכנה שם לחבירו והמבייש חבירו ברבים והיינו פושעי ישראל בגופן וקאמרינן הכא דעולים לאחר י"ב חודש וי"ל. תוס' ישנים. ג. דהתם נמי לא קאמר דלא יעלו לעולם אלא ר"ל עד לאחר י"ב חודש כדאמרינן הכא. שם. ד. ואפשר דטעמא משום דכל העוסק במצוה פטור מן המצוה. אי נמי שהעוסק בתורה אינו צריך אות שדברי תורה הן עליו לאות. מי' הר"ן. ויש אומרים שמזה הטעם אמרו שהעוסק בתורה פטור מן התפילין מפני שיש לו היסח הדעת כשעוסק בתורה ואי אפשר לו לקיים שתיהן, אף על פי שאין היסח הדעת נופל בענין זה כיון שאין דעתו בדברים של חול וכדברירנא במסכת סוכה (כ"ו א') ולפיכך הוא מותר לעסוק בתורה ולהתפלל ותפילין בראשו, מ"מ אינו מקיים מצות תפילין כראוי שפעמים שמסיח דעתו מהם לדברי חול וכיון שכן פטורין מהם, אבל בירושלמי נתנו טעם אחר שטעם התפילין למען תהיה תורת ה' בפיך. ריטב"א. ה. שהמצוה בזויה עליו מה תועלת יש ברצועות הללו. תוס' הרא"ש. ומש"ה דינו בגיהנום דמבזה השם הכתוב בו. תוס' ישנים. ו. דמסתמא כיון שנעשה לו נס בתפילין היה זהיר בהן והיה לו גוף נקי. תוס' שבת מט. ד"ה כאלישע. ז. ונראה דנהי דלא מיענש כולי האי אבל עונש יש לו כשפושע בדבר שהרי כל אדם ראוי למצוה זו ובלבד שישמור מהיסח הדעת. ריטב"א. ח. דתשובה מועלת לכל דבר ואיכא למאן דאמר (ברכות לד:) דבעלי תשובה גדולים מאותן שהיו צדיקים לעולם. תוס' ב"מ נח: ד"ה חוץ.

רבינו חננאל

ועליהם אמרה חנה ה' ממית ומחיה, ממית הרשעים ומחייה הצדיקים. מוריד שאול ויעל בינוניים אינם צדיקים, פירוש לגבי הרשעים הבינוניים צדיקים מהן, הן. ובית הילל אומרים בינוניים אין יורדין לגהנם, אלא ורב חסד מטה כלפי חסד, מכריע החסדים על העונות. כלומר מרבה החסדים והוא מטי כלפי חסד, כלומר אם עוונותיו כנגד זכיותיו מחצה ומחצה. ובמחצה של עונות, אין בכללן [עון פושעי ישראל בגופן, והן שלא לבשו תפלין מעולם, בהן הקב"ה מטי כלפי חסד. אבל אם יש בכללם זה העון, לא סגיא להו מגיהנם, ועליהם נאמר והבאתי את השלישית באש וגו'. ואם רב עונות ובכללם עון פושעי ישראל בגופן והן קרקפתא דלא מנח תפלין מעולם ואפילו פעם אחת, נידונים בגיהנם י"ב חודש, ואח"כ גופן כלה וגם נשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם. אבל המינין והמשומדין והאפיקורסין ושכפרו בתורה ובתחיית המתים ושפרשו מדרכי [תיבור] [ציבור]. ושנתנו חיתיתם בארץ החיים והן הפרנסין שמטילין אימה יתירה על הציבור שלא לשום שמים, ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם וחביריו כול'. אמר רב פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשום שמים אינו רואה בן חכם, שנאמר לכן יראוהו אנשים. כלומר אם הוא נותן יראתו על אנשים ועל הנשים והן מתייראין ממנו לא יראה כל חכמי לב. **מטה כלפי חסד היכי עביד.** ר' אליעזר אומר כובש, כלומר משקעו, כדכתיב יכבוש עונותינו ותשליך. ר' יוסי בר חנינא אומר נושא, כלומר נושא העונות ומכריעין הזכיות, שנאמר נושא עון. ר' יוחנן אומר מעבירן, שנאמר ועובר על פשע. **תניא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון] וכך היא המדה.** פירוש אדם ישר תמים בדרכיו אם נכשל בחט[א] ועדיין לא בא חט[א] על ידו (מעידו) [מעודו], אותו החט[א] אין הקב"ה כותבו עליו [אלא] מעבירו. וכך [היא] מידתו של הקב"ה שלא לחייבו מבתחלה כדכתיב פעמים שלש עם גבר. אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק. כלומר, אלא תלוי ועומד עד שעת מיתתו, ואם נמצאו זכיותיו מרובים מעוונותיו, עברו כל עוונותיו ראשון ראשון והלך במחיצתן של צדיקים. ואם רוב עוונות נמצאו, מתחשב גם הראשון התלוי ועומד בכלל העוונות שעשה אחר כך. וקיימא לן דהני כולהו בזמן שמת בלא תשובה, אבל אם מת בתשובה לא. א) פירו' [אחר] **וכך היא המידה,** היא המידה הששית שבפרשת ויעבור שנקראו שלש עשרה מידות, וזו היא שכתובה ורב חסד. בית הילל אומרים רב חסד מטה כלפי חסד. ופירש דבי ר' ישמעאל מעביר עון ראשון ומתרבה החסד. אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק, אלא עומד. ואם עשה תשובה גמורה אין מזכירין לו שום [עון] מעוונותיו, שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בו ביום שובו מרשעו, אלא הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ונותנו במחיצתן. **אמר רבא המעביר על מידותיו מעבירין לו על פשעיו שנאמר נושא עון,** למי נושא עון, למי שעובר על פשע. **לשארית נחלתו,** למי שמשים עצמו כשיריים, כמו אדם טפל ולא כעיקר. **רב הונא חלש,** ואמר רב פפא צביתו ליה זוודתא, והוה רב פפא מיכסיף למיחזייה, מפני שהזכיר עליו צורכי המתים. לסוף נתרפא, כלומר הכינו לו תכריכין. אמר ליה אין הכי הוה, מיהו ביקשתי רחמים, ונאמר מלפני הק' למלאך המות בשביל זו הוספנו לו שנים לחיות כיון שהוא מעביר במדותיו. וזו ממידות הבורא שגוזר גזרה על האדם, ואם ישוב מרעתו ויעשה תשובה שלימה הק' מקבלו ומבטל הגזירה, ואינו עומד על מידותיו, אף אתה (הר' יחור) [תעשה] כך.

א) ברב אלפס כאן מבואר דפי' אחר הוא ואולי דצ"ל כאן פי' אחר לגאון וכמו דאיתא ברי"ף ועיין בר"ן.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

א) למי שמשים עצמו כשירים רב הונא רמי כתיב 1 צדיק ה' בכל דרכיו וכתיב וחסיד בכל מעשיו בתחלה צדיק ולבסוף חסיד רבי אלעזר רמי כתיב 2 ולך ה' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו בתחלה כי אתה תשלם כמעשהו ולבסוף ולך ה' חסד אילפי ואמרי לה אילפא רמי כתיב 3 ורב חסד וכתיב ואמת בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן ב) אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד ג) שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם ה' ה' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה אל רחום וחנון אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר 4 הנה אנכי כורת ברית אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנא' 5 השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו א"ל רב פפא לאביי ודלמא לפני גזר דין א"ל ורפא לו כתיב איזהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו לא קשיא א הא ביחיד הא בצבור מיתיבי 6 עיני ה' אלהיך בה עתים לטובה עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן להוסיף עליהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ הצריכה להן הכל לפי הארץ עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בר"ה ופסקו עליהן גשמים מרובין לסוף חזרו בהן לפחות מהן אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להן לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דינייהו ולוסיף להו שאני התם דאפשר בהכי ת"ש 7 יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' וגו' ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחוגו וינועו כשכור וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו וגו' עשה להן סימניות כאכין ורקין שבתורה לומר לך צעקו קודם גזר דין נענין צעקו לאחר גזר דין אינן נענין הני נמי כיחידין דמו ת"ש שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל כתיב ג בתורתכם ז) 8 אשר לא ישא פנים וכתיב 9 ישא ה' פניו אליך נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו בא לפייס את המלך ואמר לו עלבוני מחול לך לך ופייס את חבירך הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו עד שבא ר"ע ולימד

כאן

למי שמשים עצמו כשירים: צדיק. במשפט אמת: חסיד. נכנס לפנים מן השורה: ולבסוף. כשרואה שאין העולם מתקיים בדין: ה' ה'. מדת רחמים. אני מרחם קודם שיחטא ואני מרחם אחר שיחטא אם ישוב: ברית כרותה לשלש עשרה מדות. הללו שאם יזכירום ישראל בתפלת תעניתם אין חוזרות ריקם: הנה אנכי כורת ברית. על האמור למעלה: בינתים. בין ראש השנה ליום הכפורים: עתים לטובה כו'. פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בר"ה: ופעמים שהוא לרעה. לפחות מן הטובה שפסקו לה: על הארץ שצריכה להם. על השדות ועל הכרמים ועל הגנות: שלא בזמנן. לפני הזריעה: ועל הארץ שאינה צריכה להם. ביערות ובמדברות: סימניות. בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין כזה ן: אכין ורקין. באין לדרשה למעט את הדיבור. כאכין ורקין שהן מיעוטין לומר לא בכל שעה שיצעקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם אלא אם כן צעקו קודם גזר דין:

בתחלה כי אתה תשלם. והכי קאמר קרא ולך ה' החסד ליכנס לפנים משורת הדין כשאתה רואה שאין העולם מתקיים כשתשלם לאיש כמעשהו:

שלש עשרה מדות. אומר רבינו תם דשני שמות הראשונים הם שני מדות * כדאמרינן הכא אני ה' קודם שיחטא לרחם עליו א ואני מרחם לאחר שיחטא אם ישוב ב ה' מדת רחמים הוא ולא כאלהים שהוא מדת הדין עון ופשע וחטאה ונקה הם נמנים בד' כדאית' ביומא בפ"ו שני שעירים (דף לו: ושם) דעונות אלו זדונות פשעים אלו המרדים ג וחטאות אלו השגגות ד ובמגלת סתרים דרבינו נסים אין מונה שם הראשון שיש פסיק בין השמות משום דהכי קאמר קרא הקב"ה ששמו ה' קרא ה' רחום וחנון ונוצר חסד לאלפים מונה בשתי מדות דנוצר חסד היינו מדה אחת לאלפים מדה אחרת ה שמדה טובה מרובה חמש מאות על מדת פורענות דהתם כתיב על רבעים והכא כתיב לאלפים:

ושב ורפא לו. סליחת העון קרא רפואה כדאיתא פרק שני דמגילה (דף יז:):

אשר לא ישא פנים. פשטיה דקרא אפני אדם קאי ו שאין נושא פנים בשביל גדולתו ועושרו או באדם זקן ונשוא פנים כדכתיב (דברים כח) אשר לא ישא פנים לזקן אבל ישא ה' פניו אליך אפני שכינה קאי שיראה לך פנים שוחקות ולא פנים של כעס ז והא דלא פריך הכא מדכתי' (איוב מב) וישא ה' את פני איוב וכתיב (שם) כי אם פניו אשא משום דהתם ח) [חס] בשביל לדקו: [עי' תוס' נדה ע: ד"ה כתוב וכו' הניחו בקושיא]:

כאן

הגה"ה

והכי איתא בפסיקתא ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני אותן שתי מדות עזבוני ומכל מקום קשיא כיון דשניהם של רחמים אין כאן שתי מדות לכך נראה שהן מדה אחת ואחת מהן שם התואר שכך מזכירין אותו על אדנותו לפי שהוא אדון על כל כמו מלך על שם מלכותו ואותו כנוי מדת רחמים הוא שלפי שהוא אדון על כל צריך להתנהג עם כל במדת רחמים אל הוא מדת חוזק כי ביד חזקה הוא מכין מזון לכל הבריות כדכתי' (תהלים קד) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם רחום גם הוא מדת רחמים ולא כמדת ה' כי הרחמי' חלוקים כדאמרינן הכא קודם תשובה ואחר תשובה וחנון גם הוא מענין אחר כי מדת רחמים היא שלא בעת צרה כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא אבל חנון הוא שחונן בעת הדחק לגאול הצועק כדכתי' (ישעיה ל) חנון יחנך לקול זעקך ומדה זו כיכול שבעל כח יש לו לחון על הצועק אף שלא כדין כדכתיב (שמות כב) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני כלומר אע"פ שבדין בא העבוט לידך כי הלוית עליו מעותיך אף על פי כן תשיבנו לו כי אם יצעק אלי המדה היא כך שאשמע לעקתו לפי שחנון אני ואיני יכול לראות בעניו וגם יש בלשון חנון מתנת חנם כדאמרינן בברכות (דף ז.) וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון ארך אפים ז) לצדיקים ולרשעים והם שתי מדות לפי שהן משני עניני בני אדם והיא מדה טובה שהקב"ה מאריך אפו ובתוך כך חוזרין בתשובה ובירושלמי מתרגמין מרחיק רגז שהוא מרחק ממנו לגיונות כדכתיב (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו (ישעיה יג) באים מארץ מרחק ורב חסד ואמת הן שתים כדדרשינן כתיב רב חסד וכתיב ואמת הא כיצד בתחלה באמת וכשרואה שאין העולם מתקיים בחסד נוצר חסד אחת נושא עון ופשע וחטאה הם שלש ונקה לשבים כך פי' הרב ז"ל. ע"כ לשון הגה"ה:

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ג מהל' תשובה הל' ו סמג עשין יז:

מוסף רש"י

למי שמשים עצמו כשירים. שיריים שאין נחשבין, כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה (סנהדרין קיא:).

רבינו חננאל

ויעבור יי' על פניו ויקרא יי' יי' (יי') אל רחום וחנון וגו'. אמר ר' יוחנן אילמלי מקרא כתוב איפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה, פיר' ציוה הק' למלאך להתעטף כשליח ציבור היורד לפני התיבה, והראהו למשה ואמר לו, כל זמן שישראל חוטאין לפני עשה לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. יי' יי' אני הוא קודם שיחטא האדם, שכתבו בספר חיים. ואני יי' לאחר שיחטא האדם וישוב בתשובה, שמקבלו כאילו לא חטא. ברית כרותה לי"ג מדות שאינה חוזרת ריקם, שנאמר הנה אנכי כורת ברית וגו'. אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם, שנאמר ושב ורפא לו. איזהו דבר שצריך רפואה, הוי אומר זה גזר דין. מיתיבי השב בינתים מוחלין לו כול'. פיר', מי שאינו לא זכיי ולא רשע אלא בינוני, אם שב בין ראש שנה ליום הכיפורים קודם שיחתם גזר דינו מוחלין לו, אבל אם שב לאחר גזר דין, אין מוחלין לו. ופריק ר' יוחנן הא ביחיד, וכי קאמינא אנא שהתשובה מקרעת הגזר דין של ציבור. מיתיבי תמיד עיני ה' אלהיך בה, עיתים לטובה עיתים לרעה. כיצד, הרי שהיו ישראל רשעים גמורים כול'. הנה ציבור ולא מקרע גזר דין. ופריק, שני התם לגבי גשמים דאיפשר בהכי. תא שמע יורדי הים באניות וגו', ויצעקו אל יי' בצר להם וגו', עשה להם הק' סימניות כאכין ורקין שבתורה. פי' אכין ורקין מיעוטין נינהו, כגון אך פדה תפדה, כלומר מיעט בכור בהמה טהורה מפידיון. וכן נמי רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, מיעט בעלי מומין. הכי נמי עשה בספר תילים נונין הפוכין כדין אך ורק, צעקו קודם גזר דין יענו, מיעטן הסימניות הללו, כי אפילו יצעקו כמה לאחר גזר דין אין נענין, ודומה כמו שאמרו ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם לפני גזר דין. אך אם צעקו לאחר גזר דין אינו מושיעם. נמצא סימניות הללו מלמדין מיעט כאכין ורקין שבתורה שממעטין [ד]לאחר גזר דין אין נענין. ופריק (הכינו) [הני נמי] כיח[י]דים דמן.

מסורת הש"ס

א) [מגילה טו: סנהדרין קיא:], ב) הדרש הוא ע"ד לבושיה כתלג חיור, ג) [בשאלתות פרשת ויקהל סי' סו ליתא תיבת בתורתכם], ד) [ברכות ז: נדה ע: ע"ש], ה) ל"ל אמר להם הממונה, ו) רש"א, ז) [כדאיתא עירובין כב.],

תורה אור השלם

1. צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: תהלים קמה יז
2. וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי אַתָּה תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ: תהלים סב יג
3. וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: שמות לד ו
4. וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל הָעָם אֲשֶׁר אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת מַעֲשֵׂה יְיָ כִּי נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: שמות לד י
5. הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ: ישעיהו ו י
6. אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: דברים יא יב
7. יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים: תהלים קז כג
8. כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: דברים י יז
9. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: במדבר ו כו

גליון הש"ס

גמ' אלמלא מקרא כתוב. מגילה כא ע"א סוטה יג ע"ב:

מוסף תוספות

א. וא"ת קודם שיחטא מאי מדת רחמים איכא, וי"ל דעתיד לחטוא כישמעאל דכתיב באשר הוא שם שאמרו מלאכי השרת כן. תוס' ישנים. ב. אל ג' רחום ד' וחנון ה' ארך אפים ו' ורב חסד ז' ואמת ח' נוצר חסד לאלפים ט' נושא עון י' ופשע י"א וחטאה י"ב ונקה י"ג. תוס' הרא"ש. ג. העושה להכעיס. רש"י יומא לו: ד. ר"ל אלו אני נושא ואיני פורע מהן מיד. דעת זקנים שמות לד ז. ומפני כי הנשיאות איננו שוה בעון ופשע ובחטאה, אבל בכל אחד ענין מיוחד לו, יקרא בכל אחד מדה אחת. רמב"ן. ה. דנוצר חסד משמע זמן מועט או זמן מרובה אבל לא כ"כ לאלפים ולאלפים דקאמר זו היא מדה אחרת. תוס' ישנים. ו. דה"ק אשר לא ישא פנים דאינו מטה הדין לא מפני עני ולא מפני עשיר. תוס' ישנים. ז. ומשמע שיפנה אליך להשלים לך שלום ובספרי נמי דריש שיסיר הקדוש ברוך הוא פנים של זעם מיהו הש"ס חשיב ליה כאילו כתיב פניך. תוס' נדה ע: ד"ה כתוב.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

גגדדום. ניח ווועד שדניס בו נפשות להריגה: **ודיונס שוס.** שניסס נפשסו על דבר ממס: **זס ירד.** מן המטה: **זס ניזול.** מן הוועד: **ספנה שנימס.** נתכוון: **מניי ורבא מדניס עני ספו** כך שמעתי. **וכשמיטת מוזין פרק הזהוב** (דף קנג.) משמען דרבא לגבו כהן הוא **ושמא** שמו מנא עני ניתה. ויש **גורסין** רבה ומניי ומפרשי לה ברבה **כך** נתמני: **ויחיד ניימס.** מלוי לו **דכתיב** בהמלאו: **כנגד עשרה לגיומות.** עשרה עבדים שלמס לו דוד כדמפרש בקלא (ס"ש כה) ונתן להס סעודה אחת לפיכך נתלו לו עשרה ימים: **רב נחמן אמר אלו עשרה ימים הו.** שהמתין לו הקב"ה שיסוד ולא שב: **בר"ה כל נתי עולם הו' כבני אמרנא.** ככבשים שמוניו אותן לעשרן ויוליאן לגמס שהרי זה בפחת קטן שאין יכולין **זה אמר זה בפחת קטן שאין יכולין לגמס בחמר: המעולס ניח מרון.** הדרך קלר ואין שניס יכולין ליל זה בגל זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך: **ר"ג ורבי יהודה אמר שמושל בחיילוס של ניח דוד** והלר גרסינן **אמר רבה בר בר חנה הו': בחיילוס של ניח דוד.** וכבני מרון כבני חיילות של מלך. מרון לשון מרות ושלטות. וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בגמתם **למלחמה: וכולן נפקרין וכו'.** ותע"פ שעוברין זה אחר זה: **אף אנן נמי פגיעא.** לכולן נפקדים בפקידה אחת מדמפיק חנא לידן תלמודא למלחמה מהאי קרא היולר יחד לנסס: **ולנייהו מייחד בי שדני.** כלומר של זה כך לנו של זה: **בני קאמר היולר רוחה יחד לנסס.** ומקרא לשעיל מיניס קא משלר השניא של כל יושבי תלרך היולר אותם השניא יחד אח לנסס: **מתני' על שמה שדניס שלוחיס יולאים.** שקדמה ד"ה שלשל ע"פ עדים כשלרלו את שלשל ומולישים השלוחין לגולה יום שקדמוהו אם ניום שלנסיס ושלח שעבר שקר או ניום ל"א ושלח שעבר מלא: **מפני הפסח.** והולכין השלוחין על הפסח חוץ מן השבתות: **ועל אל מפני הפעניס.** והולכין כל שמונת הימים חוץ מן השבת: **על אלול מפני ר"ה.** מודיעים מתי התמיל אלול ועושין ר"ה ניום שלנסיס לאלול גגולה לרוב שניס אין אלול מעוגר ותע"פ שקפק הוא ניכס שמא יעבדוהו ג"ד אי אפשר להן לדעת ועל כרחן הולכין אחר רוב שניס ואם לא ידעו מתי התמיל אלול לא ידעו יום שלנסיס שלו: **ועל שמרי מפני פקנס המועדות.** לאחר שקדמוהו ג"ד לשלרי השלוחין יוצאין ניום הממרת ושולכין על מקום שיכולין להגיע על אחג ומודיעים אם עיברו ג"ד את אלול ואם לאו יכול כדי שלא יהא לנסס נוקפן ניוה"כ ושולות: **פפח קטן.** פקח שני לשמא ושניס בדרך רחוקה בראשון: **גמ'** לאחר **אב מפני התענית על אלול מפני ר"ה על תשרי מפני תקנת המועדות על כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים וכשהיה בהמ"ק קיים יוצאין אף על איר מפני פסח קטן: גמ'** וליפקו נמי אחמוו וטבת **דאמר**

כאן קודם גזר דין. בפרק בתרא דנדה (דף ע: ושם) משני נמי הכי והוא מלי למימר כדאמר להו קב"ה למלאכי השרת בפ' מי שאמרו (ברכות דף כ:) ולא אמר פניס ליעקול אני מתרצי ואלכה ואשנא ובכרא והם דקדקו עד כזיה עד כניליה ומיהו גם זה אמת אלא קודם גזר דין דאי אחר גזר דין לא הוה משני"ה לא חייה. מוס' ישמים. ד. וי"ל דסבירא ליה לרבא דבתורה בלבד הוא מתכפר כמו לרבה ועד שגם רבה עסק בגמילות חסדים כדאמר בחלק. מוס' ישמות קה. ה"ג. אמר רבה ייתי ולא אתמיניה. שם ו. מ"ש אמר מר הכי . שם. ז. דלא עסיק כל כך בגמילות חסדים שיגיעל מגזירת בית עלי אבל כדי שיגיעל מחבלו של משיח היה בידו שגם שאר זכיות עומדות לו. שם. ח. הא כיצד שלמען ז' כסדרן ו' חסרן ה'. כלומר דיעצת אינו תלוי ביום קבוע בחדש דפעמים ז' פעמים ו' פעמים ה' כדאיתא לעיל שאין הדבר תלוי אלא במנין חמשים יום ממחרת הפסח. רשב"ם. ט. דבתשרי גופיה לא מצי נפקי מפני ר"ה שהרי הגו בן יומו. ניעב"ם. י. שלא ידעו אם חדש אב מעובר או חסר. מוס' הש"ם. דמסתמא ליכא למיחש לספיקא דאב ואלול דהא תרי יתהא חסירא כי הדדי לא שכיחי, אלא דאפ"ה כל מאי דאפשר לתקוני מתקנינן ומשדרינן שלוחין, שמה שאפשר לעמוד על ההדאי אין לסמוך על הרוב. ניעב"ם.

צבו א מיי' פ"ג מהל' תפוזה הלכה ו סמג עשין טז:

ק ב מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ט:

רבינו חננאל

ואפיקנה גזר דין דיחיד נמי שאינו נקרע אע"פ שעשה תשובה, תנאי היא. כלומר, יש מי שאומר והוא ר' מאיר, שהתשובה מבטלת אפילו גזר דין דיחיד, ור' אלעזר חולק עליו. פיר' גדרדו[ם]ג) מושב השופט כן[שו]ישב לשפוט. ר' יצחק אמר לעולם יפה צעקה לאדם בין לפני גזר דין בין לאחר גזר דין. ואקשינן וגזר דין דצבור מי מיקרע, והתניא כבסי מרועה לבך מרועה בין עיניך כבסי מרועה לבך מרוויחו לדיקים גמורים הוו מר מלי ואמי מיטרע ומר מלי ואמי מיטרע רבה מיה מרבעין שנין ורב מסדא מיה תשעין מ) שנין ות"ח מנא ליה דמסוס מזלא הוה למלמ מסוס דרבה לתא מדבית עלי ג) ות"ל לתפ"ח מי לא לאו מזלא הוה מגין עליו זכות תורה ד) ות"ת דהכא מאמא דרבה לא היה לו זכות אל גמולות חסדים והא דתניא כבסי מרועה לבך ברורית נכתם עונך לפני מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין לא אידי ואידי לאחר גזר דין ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה כדרב שמואל בר אמי דאמר רב שמואל בר אמי ואמרי לה אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן ה) מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקרע שנאמר [ו]לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה אמר ו) רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים ז) רבה ואביי מדבית עלי קאתו רבה דעסק בתורה ח) חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני י"ח שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם דכתיב ביה [4]וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו והיו קורין אותה משפחת [5]רבן יוחנן על שמו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב מגין לגזר דין של צבור שאינו נחתם אינו נחתם והכתיב [6]נכתם עונך לפני אלא אע"ג שנחתם נקרע שנאמר [7]כה' אלהינו בכל קראנו אליו והכתיב [8]דרשו ה' בהמצאו [9]התם ביחיד הכא בצבור [10]ביחיד אימת אמר רבה בר אבוה [11]אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ [12]ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל [ו' ימים] מאי עבידתייהו אמר רב יהודה אמר רב כנגד עשר לנימות שנתן נבל לעבדי דוד [13](אמר) רב נחמן אמר רבה בר אבוה אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ: בר"ה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון: מאי כבני מרון הכא תרגימו ככבני אמרנא ריש לקיש אמר כמעלות בית [14]מרון [15](אמר) רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד אמר רבב"ח א"ר יוחנן וכולן נפקדין בפקידה אחת אמר ר"נ בר יצחק אף אנן נמי תנינא [16]היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם מאי קאמר אילימא ה"ק דברנהו לכולי עלמא ומייחד לבייהו כהדדי והא קא חזינן דלאו הכי הוא אלא לאו הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם: **מתני'** [17]בשל ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח על באי עולם, ומבין אל כל מעשיהם, ודן אותם כל אחד לפי מעשיו. **מתני'** על ששה חדשים שלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח כולו. ואקשינן וליפקו שלוחין נמי בתמוז ובטבת, מפני הצומות שיש בהן.

ו) [נעיל טח.], ב) ירמיה קה., ג) [נדה ל"ל נה' ער' תוס' שבת כנ: ד"ה גוזה ובדף ע: בתוס' ד"ה נתע וכו' ובימות קה. מיחם על נכון], ד) [נר' ע"ש רבא], ה) [מו"ק כח.], ו) [נע"ש ובימות קה. ליחם מלת רבן], ז) [ימות מט: קה.], ח) [ימות מט: קה. ופ"ק], ט) [בילקוט ליחם], י) [נר' ע"ש מוהן וכן בהמ"ש וכרב מלפס ועי' סנהדרין נב: ועירובין כב:], כ) [ר"ח מ"ו], ל) [נלקמן כח.], מ) [ומפחין], נ) [ע"ע תוס' ימות קה. ד"ה רבה ותוס' בכורות ס. ד"ה רבה].

תורה אור השלם

1. בְּבַסֵּי מַרְעֶה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַם לְמַעַן תִּרָּשְׁעִי עַד מָתַי תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ מַחְשְׁבוֹת אוֹנֶךָ:
ירמיהו ד יד
2. כִּי אִם תְּכַבְּסִי בְּנֶתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בורית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
ירמיהו ב כב
3. וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם: שמואל א ג יד
4. וְאִישׁ לֹא אֲבָרֵית לָךְ מֵעִם מִזְבְּחִי לְכַלּוֹת אֶת עֵינֶיךָ וְלַאֲדִיב אֶת נַפְשֶׁךָ וְכָל מִרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים: שמואל א ב לג
5. כִּי אִם תְּכַבְּסִי בְּנֶתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בורית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: ירמיהו ב כב
6. כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיי אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו: דברים ד ז
7. דִּרְשׁוּ יְיָ בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהיותו קָרוֹב: ישעיהו נה ו
8. וַיְהִי בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים וַיִּגֹּף יְיָ אֶת נָבָל וַיָּמֹת: שמואל א כה לח
9. הֵיצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם: תהלים לג טו

מוסף רש"י

לגרדום. גנין ממד הוא לגון נפשות (ע"ז סז.). **בהמצאו.** משמע שאין מלוי בכל עת (ירמות קה.). **במעלות בית מרון.** זקופין מלד ומעלה קלה ומהלכין בה כזה אחד זה ואח שניס ימד (ערובין כב:).

מוסף תוספות

א. דא"ל לשמעיה זכי לי מתנחא. מוס' ישמות קה. ד"ה רבו של אביי. מוס' הש"ס. [ד]רבה היה כהן דאמר בפ' עד כמה (בכורות כז.) רבה בטיל לה ברוב. מוס' ישמות קה. ד"ה רבא. ולילא למימר [דלעולם רבא גרסינן] דמצד אמו הוה מבית עלי דא"כ לא ה"ל להיות בגזירת בית עלי. ניעב"ש. ג. היכי פשיט מינה דלא בזכות תליא מילתא אלא במולא כיון דרבה דסמדית עלי הוה משני"ה לא חייה. מוס' ישמים. ד. וי"ל דסביראי ליה לרבא דבתורה בלבד הוא מתכפר כמו לרבה ועד שגם רבה עסק בגמילות חסדים כדאמר בחלק. מוס' ישמות קה. ה"ג. אמר רבה ייתי ולא אתמיניה. שם ו. מ"ש אמר מר הכי . שם. ז. דלא עסיק כל כך בגמילות חסדים שיגיעל מגזירת בית עלי אבל כדי שיגיעל מחבלו של משיח היה בידו שגם שאר זכיות עומדות לו. שם. ח. הא כיצד שלמען ז' כסדרן ו' חסרן ה'. כלומר דיעצת אינו תלוי ביום קבוע בחדש דפעמים ז' פעמים ו' פעמים ה' כדאיתא לעיל שאין הדבר תלוי אלא במנין חמשים יום ממחרת הפסח. רשב"ם. ט. דבתשרי גופיה לא מצי נפקי מפני ר"ה שהרי הגו בן יומו. ניעב"ש. י. שלא ידעו אם חדש אב

ע) מי' כעניון ערך גדודום שכתב ס"ש גדדין פי' מעלות שעוסקין בניינין שיוסכין עליהן כו'. וכלומר מעלה גדמליון ע"כ"ל ונלמ"ד לשם כוון כניני ג"כ.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות